

Toekomst Tata Steel

Geen staatssteun voor Tata Steel? Wij hebben geen plan B'

Tjerk Gualthérie van Wezel

'Het lijkt soms wel of Nederland 18 miljoen staaldeskundigen telt', zegt Hans van den Berg, bestuursvoorzitter van Tata Steel in IJmuiden. 'Ik krijg het haast niet meer bijgelezen.' Vandaag debatteert de Tweede Kamer over de toekomst van Tata Steel.

Het is donderdagochtend en economenblad ESB heeft zojuist drie nieuwe stukken geplaatst over de staalfabriek van Tata in IJmuiden. In de vijf jaar dat Hans van den Berg (64) er bestuursvoorzitter is, is de fabriek voortdurend onderwerp van discussie. Vanwege de vele milieu-overtredingen en de gezondheidsschade die Tata veroorzaakt. En vanwege de vraag of staalproductie in de IJmond nog wel verstandig is. Vrijdag moest de 'gietwalserij' tot nader order worden stilgelegd wegens uitstoot van kankerverwekkend chroom-6.

De nieuwe golf aan staalgerelateerde opinies houdt verband met het debat vandaag in Tweede Kamer over 'de toekomst van Tata Steel'. De Kamer bespreekt de intentieverklaring die het toenmalige kabinet-Schoof in oktober met Tata tekende. 47 pagina's waarin de contouren staan van de 'maatwerkafsprake' die de staat en Tata dit jaar willen maken voor het vergroenen en verschonen van de fabriek.

In dat 'Groen Staalplan' wordt de helft van de staalproductie in IJmuiden niet meer met steenkool gedaan, maar met gas. Voorlopig is dat aardgas of (als dat beschikbaar is) biogas. Op langere termijn zou dat groene waterstof moeten worden, een gas dat gemaakt wordt met duurzaam opgewekte stroom.

Ook wordt er meer schroot gerecycled en zal CO₂ worden afgevangen. En de intentieverklaring bevat maatregelen om de gezondheidsoverlast van de fabriek terug te brengen. Minder fijnstof, minder zeer zorgwekkende stoffen en minder lawaai. De overheid draagt maximaal 2 miljard euro bij aan de investeringen die daarvoor nodig zijn. Zo'n 600 miljoen euro om de milieuvervuiling terug te dringen. En ongeveer 1,4 miljard euro om het prijsverschil te compenseren tussen doorproduceren met kolen. Tata investeert zelf zo'n 2,3- tot 4 miljard.

De discussie over dat plan is dus stevig. Omwonenden en milieu-organisaties zien liever dat de fabriek sluit. Gezondheidsexperts willen scherpere uitstootnormen en 117 wetenschappers waarschuwden vorige maand dat staatssteun voor Tata Steel onverstandig is. Daar tegenover staan andere deskundigen en ook vakbonden die wijzen op het strategisch belang van een staalfabriek.

'Het is een defining year voor ons Groen Staalplan', concludeert de baas van de fabriek. In de hal van het bestuursgebouw hangt een klok die aftelt tot 1 oktober, als de maatwerkafsprake getekend moet zijn. Maar dan moet de politiek dus wel instemmen. Van den Berg: 'Het debat van vandaag is dus spannend. We gaan een voorproefje krijgen van hoe de nieuwe Tweede Kamer er tegenaan kijkt.'

Bent u er met de onderhandelaars van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat al uit?

'We zijn nog aan het onderhandelen. Maar als we oktober willen halen, moet ons plan dit voorjaar in Brussel worden ingeleverd. Want de Europese Commissie moet het goedkeuren. Dus de tijd dringt wel.'

Het idee om maatwerkafspraken te maken met zo'n twintig energie-intensieve bedrijven werd vier jaar geleden bedacht door het toenmalige kabinet. Nederland zou het klimaatdoel voor 2030 niet halen, maar door de industrie met gerichte subsidies versneld te laten vergroenen, zou dat alsnog kunnen lukken.

Die hoop is inmiddels vervlogen. Tot nu toe hebben slechts twee bedrijven zo'n maatwerkafpraak getekend. Het 'wordt lastig' om het doel voor 2030 te halen, staat in het regeerakkoord van het nieuwe kabinet. Dat is een understatement. Toch gaat de staat door met maatwerk. Waarbij Tata, verantwoordelijk voor 6 tot 7 procent van de Nederlandse CO2-uitstoot, met afstand het belangrijkste is.

De Indiase CEO en de financieel directeur (CFO) van uw moederbedrijf zeiden onlangs dat het nog 'een paar jaar' gaat duren voordat de vergunningen rond zijn. En met de bouw van de nieuwe fabrieken is nog geen begin gemaakt. 2030 is dan toch onmogelijk te halen?

'Het is nog steeds onze ambitie. Al wordt het zeker krap.'

Zeker na vorige maand. Toen liep u misschien wel een jaar vertraging op omdat jullie milieueffectrapportage fouten bevatte.

'Om groen staal te maken moeten we een soort orgaantransplantatie uitvoeren. Een heel nieuw productieproces op onze locatie bouwen, terwijl de fabriek blijft draaien. De rapportage die we daarvoor moesten opstellen telt duizenden pagina's. De Omgevingsdienst wil nu gedetailleerdere informatie. Die gaan we leveren. En ja, dat kost tijd.'

De staalindustrie in Europa is verplicht om in 2045 klimaatneutraal te zijn, dus u moet dit gewoon doen. Maatwerk was bedacht om iets extra's te doen vóór 2030. Als u dat niet haalt, waarom zou de overheid er het geld dan nog in steken?

'Als je wil dat de economie vergroent, moeten bedrijfsleven en overheid dat samen doen. Dat wij nu windmolenparken op zee hebben, is daar een voorbeeld van. Zonder subsidie worden zulke transitie niet of veel later gemaakt.'

Die wind op zee is een algemene subsidie. Met maatwerk ga je heel gericht een paar bestaande energie-intensieve bedrijven staatssteun geven. Daar zit voor veel economen de spanning.

'Met maatwerk subsidieer je de toekomst. Het is echt een heel efficiënte manier om de nationale CO2-uitstoot versneld te verminderen.'

Actiegroep Advocates for the Future dient vandaag anders een klacht in bij de Europese Commissie wegens ongeoorloofde staatssteun.

'Dan denk ik echt: wat willen we nou? We willen CO2 verminderen, we willen een gezonde leefomgeving en we willen een vorm van Europese strategische autonomie. Ik kan me dus echt zorgen maken over dit soort acties. Ik begrijp dat echt niet.'

De milieuactivisten vinden uw groene staal niet groen genoeg. Het wordt voorlopig gemaakt met lng, dat is gas dat in Amerika op zeer klimaatvriendelijke manier wordt gewonnen. Amper beter dan kolen.

'Die groene waterstof waarmee we het in de toekomst willen doen, is er voorlopig gewoon niet. Maar als we deze installatie bouwen, kunnen we daar wel naar overstappen. We moeten met de transitie beginnen.'

Economen waarschuwen dat groene energie in Nederland in de toekomst te duur is. Zij vrezen een subsidiefuik, zoals die in de jaren tachtig met scheepswerven: eerst jarenlang subsidiëren en dan alsnog faillissement.

'Ik heb als jonge gepromoveerde natuurkundige in 1990 een half jaar bij het ministerie van Economische Zaken gewerkt. Toen was dat inderdaad echt een trauma en was 'industriebeleid' taboe. Maar we zijn nu 36 jaar verder en kijk naar de geopolitieke ontwikkelingen. Dan moet je ook niet naïef zijn. Vooral Europa, maar ook Nederland, moet in de gaten houden dat de industrie hier een eerlijk speelveld heeft.

'En vergeet niet dat onze aandeelhouder, Tata Steel, zelf ook miljarden investeert. Die wil een schone, maar ook een rendabele fabriek neerzetten.'

Ziet u dat probleem van die energiekosten dan niet?

'De opwekkosten van duurzame energie zijn maar een fractie van wat wij betalen. De grootste component bestaat uit heffingen en de kosten voor het gebruik van het elektriciteitsnet. Dat is allemaal Nederlands en Europees beleid. Het is voor ons belangrijk om te weten dat die kosten niet hoger zijn dan in omliggende landen. Daar vragen we in de maatwerkafpraak dus garanties voor.

'Ik wil niet zeggen dat 2 miljard een koopje is. Maar we betalen in Nederland veel belasting. En wij zorgen voor werk voor negenduizend mensen, voor honderden kleine en grote bedrijven. We werken nauw samen met opleidingen en universiteiten. Dat hele ecosysteem is voor Nederland ook veel waard.'

De kritische economen wijzen erop dat de arbeidsmarkt schreeuwt om mensen die technisch opgeleid zijn. Dus als Tata verdwijnt, kunnen al die mensen andere waardevolle dingen doen.

'Dan vind ik denigrerend. Dat zijn uitstekende opgeleide, gespecialiseerde technici. Die hebben echt niet dezelfde waarde op het moment dat de zonnepanelen moeten worden geplaatst.'

Dat antwoord kun je ook denigrerend noemen. Alsof die mensen straks alleen maar zonnepanelen kunnen installeren.

'Uiteindelijk krijgen mensen natuurlijk wel ander werk. Maar wat we hier aan kennis en kunde hebben opgebouwd, heeft een enorme waarde.'

Vooralsnog bent u zelf mensen aan het ontslaan. Want de fabriek maakte verlies. Hoe gaat het daar eigenlijk mee?

'Het reorganisatieplan is rond, we gaan 1.100 voltijdbanen afbouwen. We zijn ook weer winstgevend. Al moet dat nog beter om al die investeringen terug te verdienen.'

U koppelde de nieuwe installatie altijd aan het sluiten van het meest vervuilende onderdeel van de fabriek: de Kooks-Gasfabriek 2. Als de hele operatie toch jaren mocht uitlopen, betekent het dan dat die fabriek ook open blijft?

'Nee. We hebben in de intentieverklaring al gezegd dat we het sluiten van die fabriek loskoppelen van groen staal. Hetzelfde geldt voor onze andere Kooks-Gasfabriek 1. Daarover onderhandelen we nu ook binnen de maatwerkafpraak.'

Wanneer gaan ze dan dicht?

'Een harde deadline kan ik nu niet geven. We kijken nu hoe we de fabrieken ontvlechten met de rest van de productie. En of je daar dan weer vergunningen voor moet aanvragen.'

Bent u zelf inmiddels ook niet klaar met die fabriek? Met al die troep die eruit komt?

'Ik zit er dubbel in, want in hun soort behoren ze tot de schoonste van Europa. Maar goed, ik snap het en ik wil graag af van de zorgen die er hier in de omgeving zijn. En al die dwangsommen zijn onhoudbaar. Zelf maak ik me meer zorgen over de fijnstof die we veroorzaken, dus het verwaaien van grondstoffen.'

Waarom?

Omdat gezondheidsexperts zeggen dat fijnstof en stikstofoxiden de grootste gezondheidsfactoren zijn. Met die 600 miljoen euro gaan we overkappingen ter grootte van twee Arena's bouwen over grondstoffenvelden. Daardoor zal de fijnstof substantieel afnemen. Al wordt het natuurlijk nooit nul.'

Stel nu dat het Nederlandse parlement toch tegen is. Wat betekent dat voor Tata Steel IJmuiden?

'Wij hebben geen plan B.'